

Eeva-Liisa Manner runollisena draamakirjailijana. Kootut näytelmät ja kuunnelmat

Eeva-Liisa Manner: Vuorilla sataa. Näytelmät ja kuunnelmat. Toim. Tuula Hökkä. Helsinki: Studio Arkki, 2021, 563 s.

Vuorilla sataa kokoaa yhteen niteeseen Eeva-Liisa Mannerin tunnetut draamatekstit, kuten *Eros ja Psykhe* (1959), *Uuden vuoden yö* (1965) ja *Poltettu oranssi* (1968) sekä tuntemattomammat teokset. Nyt ilmestyvä nide on jatkoa hankkeelle, joka tuo lukijan ulottuville Mannerin luomistyön eri puolet, toimittajana dosentti Tuula Hökkä, joka on tehnyt väitöskirjansa Mannerin runoudesta. Mannerin runokokoelmat on koottu teokseen *Kirkas, hämärä, kirkas* (2021) ja proosateokset *Kävelymusiikkia*-niteeseen (2003). Hökkä on aiemmin toimittanut Mannerin kirjallisuusseitää kirjaan *Ikäviä kirjailijoita* (1994), koonnut kirjeenvaihtoa teokseen *Kirjoittamisen aika* (2006) sekä valikoiman kirjailijan muita kirjoituksia kirjaan *Silmäyksiä* (2015).

Aineistona Mannerin draamateokset jakaantuvat painettuihin teksteihin ja painamattomiin käsikirjoituksiin. Kumpiakin on olemassa moneen otteeseen muokattuina versioina. Hökkä kertoo valinneensa teoksessa julkaistavaksi draamatekstien ensipainokset ja ”alkuperäiset” käsikirjoitukset, mikä tarkoittaa käsikirjoitusta, jonka Manner on luovuttanut eteenpäin ohjaajalle tai dramaturgille esitystä varten. Näihinkin teksteihin on lisätty viime hetken korjauksia. Toimittajan ratkaisu on hyvä. Näin valituista teksteistä avautuu lähtökohta myöhemmille teksti- ja esityshistorian muutoksille. Uudelleen kirjoitetut ja korjailut versiot tuottanevat päänvaivaa tulevaisuuden tieteelliselle editiotutkimukselle. Pohdittavana on, miten muutokset ja tekijän kirjoittamat vaihtoehtoiset draamojen lopetukset ja esityshistoria muuttavat teosten merkitystä. On lisäksi mahdollista, että vielä jostain löytyy ennen tuntemattomia draamatekstejä.

Jo julkaistun teoksen muokkaaminen paljastaa olennaisen piirteen Mannerista taiteilijana. *Kirkas, hämärä, kirkas* -kirjassa Tuula Hökkä käyttää ilmausta ”kirjoituksen päättymättömyys” viitatessaan Mannerin haluun jatkaa runojensa työstämistä vielä kauan julkaisun jälkeen. Radikaali muokkaus kohdistui 1980 ilmestyneeseen valittujen runojen antologiaan vuosilta 1956–1977, johon runoilija oli karsinut aikaisempia runojaan ankaralla kädellä. Mannerin toteuttama runoutensa huoneiden raivaaminen ulottui myöhempisiin antologioihin ja kokoelmien uusiin laitoksiin. Nurkkien järjestely ja siivoilu jatkui näytelmissä ja kuunnelmissa. Tuula Hökän jälkisanat draamateksteihin valottavat prosesseja, joissa kirjailijan rinnalle tulevat ohjaaja, dramaturgi ja näyttelijät vaikuttamaan

tekstien uudelleendramatisointiin eri produktioissa ja esittävän taiteen muodoissa: TV-teatterina, kuunnelmana, oopperana ja elokuvana. Joskus matka käsikirjoitusvaiheesta näyttämötoteutukseen on monivaiheinen, kuten *Poltetun oranssin* tapaus osoittaa.

Huomattavaa on myös kirjailijan kyky siirtää ideoita ja aiheita uusiin yhteyksiin yli kirjallisten lajirajojen. Yksi esimerkki on Orfeuksen ja Eurydiken tarina, joka sisältyy *Eros ja Psykhe* -draamaan ja *Orfiset laulut* -kokoelmaan (1960) lyyrisenä runosikermänä. Sama aihe yllättää myös *Teekkari*-lehden (1960) numerossa julkaistuna tekstinä: *Eurydike, 4-osainen murhenäytelmä nukketeatterille*. Teos on konservatiivisia sukupuolirooleja satirisoiva teksti tekovakavine alaviitteineen, jotka ”selittävät” teosta ja sen henkilöitä. Ehkä *Eurydikea* voisi luonnehtia lukudraamaksi, joka on näytelmän muotoon kirjoitettu, mutta pikemminkin luettavaksi kuin näyttämölle soveltuva teos. Tällainen kirjallisen materiaalin muuntelu eri lajin muotoon ja tunnerekisterin vaihtaminen melankoliasta purevaan nauruun kertoo taiteellisesta kunnianhimestä ja valppaasta uusien ilmaisukeinojen etsinnästä.

Puhe, olipa kyseessä dialogi, monologi tai sen vastakohta, vaikeneminen, antaa kirjailijalle mahdollisuuden rakentaa henkilöihminen ja kiinnittää huomion ihmisten välisiin suhteisiin. Puhe ja näyttämöllä tapahtuva toiminta ovat keinoja kuvata henkilössä tapahtuvaa muutosta suhteessa muihin ihmisiin, omiin asenteisiin ja katsomukseen. Myös tunnesuhteita voi ilmaista vivahteikkaasti. Mutta voiko Mannerin draamallisissa maailmoissa tapahtua ihmisen tai ihmis-suhteiden kehitystä? Hökkä kuvailee draamojen keskusteluita älyllisiksi ja oppineiksi, vaikka ilmaisusteikko onkin laaja, sanallisesta iloittelusta irrottelevaan norminpurkuun, groteskiin hurjuuteen, satiiriin ja loruun. Keskustelut ovat elämäntarkastuksellisia ja sivuavat ajankohdan aatevirtauksia. Dialogi on väitteitä, vastaväitteitä, perusteluita ja puolustusta. Aggressio on voimakas dialogin elementti henkilöiden välillä ja sisällä. Manner näyttäisi kuvaavan draamoissaan ihmisten kohtaamattomuutta ja vallankäyttöä. Henkilöiden välille ei synny aitoa vuorovaikutusta, toisen ihmisen ajatuksista ei voi oppia mitään, koska kaikki linnoittautuvat puolustamaan omia asenteitaan ja asemiaan, kuviteltua ylemmyyttään tai alemmuuttaan. Edes rakkaus ei pelasta ihmisiä toisilleen tai toisiltaan. Tunteet kohdistuvat väärin ihmisiin tai rakastaa voi vain kuollutta, kuten Mannerin kaunein ja runollisin draama, *Eros ja Psykhe*, todistaa.

Draaman ja runon välillä on todellakin koko Mannerin dramatiikan läpäisevä vahva yhteys. Teksti asemoituu säemuotoon, henkilön puhe voi olla kuin runoa ja koko näytelmä olla runoutta, tai teos on proosarunon kaltainen lyyrinen monologi. Henkilöhahmot ovat usein runoilijoita, runoja esittäviä, niitä kirjoittavia ja lukevia. Siteerattujen runojen skaala ulottuu antiikin ja muinaisen Persian runoudesta 1900-luvun avantgardeen ja beat-runouteen sekä iskelmään. Akustinen äänimaailma on Mannerille tärkeä tunnelmaa ja ilma-
piiriä tuova aspekti. Musiikkiteokset, jotka kirjailija on valinnut ehdotuksina teostensa yhteyteen, hän on nimennyt tarkasti. Useimmiten soivat Bach ja jazz,

myös jazz-sovitukset, romanttinen ooppera-aria, akustinen kitaramusiikki ja kansanlaulu. Draaman muotoa ja atmosfääriä Manner etsii musiikista: fuugasta ja sonaattimuodosta. Nouseepa kokeellinen musiikki otsikkoon, kuten käsikirjoitusversiossa ja myöhemmässä kuunnelmassa *Sonaatti preparoidulle pianolle* (1969 ja 1983). Useat suomalaissäveltäjät, Einojuhani Rautavaara, Usko Meriläinen ja Leonid Bashmakov, luovat musiikkia näytelmiin.

Ansiokkaan kokoamis- ja toimitustyön suorittanut Tuula Hökkä esittelee johdannossaan oivaltavasti Mannerin kirjallisten maailmojen monet ulottuvuudet. Hän avaa myös toimitustyöhön sisältyviä haasteita ja sitä, millaisiin ratkaisuihin hän on päätenyt toimitustyössään. Näytelmien ja kuunnelmien ohella on lueteltu arkistot ja muut säilytyspaikat teksteille ja niiden eri versioille. Omassa luettelossaan on Mannerin käymä ammatillinen kirjeenvaihto sekä Mannerin teokset ja esseet. Mukana on myös toimittajan kokoama kirjallisuusluettelo ja henkilöhakemisto. Kirja on hieno lukuelämys ja toimii kätevästi hakuteoksena Mannerin draamoista kiinnostuneille tutkijoille, taiteilijoille ja kaikille Mannerin teosten ystäville.

Leena Kaunonen

Fafnir on avoin, monitieteinen, vertaisarvioitu kausijulkaisu, joka keskittyy spekulatiivisen fiktion tutkimukseen sen kaikissa ilmenemismuodoissa. Fafnir ilmestyy kahdesti vuodessa ja sitä julkaisee Suomen science fiction- ja fantasiatutkimuksen seura ry.

Lehti julkaisee tutkimusartikkeleita, esseitä, katsauksia, mielipidekirjoituksia, haastatteluja, akateemisten julkaisujen ja väitöskirjojen arvioita sekä lektioita.

Lehden pääasiallinen kieli on englanti, mutta tekstejä voi tarjota kaikilla pohjoismaisilla kielillä.

Lisätietoja ja kirjoituskutsu:
journal.finfar.org

Yhteys:
submissions@finfar.org
[@Fafnir_Journal](https://twitter.com/Fafnir_Journal)
facebook.com/groups/fafnirjournal

journal.finfar.org

Copyright © 2022 Suomen science fiction- ja fantasiatutkimuksen seura ry.
Fafnirissa julkaistut tekstit on Creative Commons CC BY-NC 3.0 -lisensioitu.

Abstracts

Maarit Soukka

Trees in the landscape of mind and language. Literary trees in the modernist discussions of the 1950s

In my article I analyze how literary trees are part of the discussions about literature and modernism in the 1950s. I focus on three themes: the relationship between human mind and landscape, the ideal of pure perception and language and the need for a new language. I examine the metalyrical expressions of the themes in poems by Finnish modernists in the post-war era. I use contrapuntal reading as my method in order to give room to different voices as parts of the same entity. I also focus on the interaction and co-operation between different voices and views on literature and language.

Keywords: *post-war modernism, contrapuntal reading, Finnish poetry, language, trees*

Juri Joensuu

Serious Wordplay? Poetic Potentiality of Anagrams and Spoonerisms in Contemporary Finnish Poetry

My article investigates the use of wordplay in contemporary poetry, and considers the possibilities of serious wordplay, especially in the context of experimental poetics. The term wordplay refers here not only to puns, as paronomasia (a play on words which sound alike), but also to such letter-based wordplays as palindrome, anagram, spoonerism, and paragram. Unlike puns, these can be seen also as constraints in the way the term has been used in the parlance of OuLiPo, the French group concentrating in rules and structural methods of poetry. Besides this Oulipian context of repeatable rules or procedures, the wordplay is shortly scrutinized from the viewpoints of play, poetic intention or communication, and literary marginal. Typological groupings of the phenomenon are considered, before going into the gist of the article: readings of texts that use anagrams and spoonerisms in literary, poetic, serious (i.e., non-humorous) setting. I argue that anagrams and spoonerisms share structural, methodical and poetical similarities, which separate them from palindrome, paragram, and pun. They both utilize source texts and apply material permutation systematically to the units of verbal manifestations, namely, letters or syllables. In the readings I trace the “limited autonomy” of language, the common effect of wordplay: the feeling that language itself has something to say, and, eventually, its connection to the writer’s role in the unforeseeable emergency of wordplays.

Keywords: *wordplay, Oulipo, comic poetry, experimental poetics, contemporary poetry, Finnish poetry*

Literary Minds in Early Finnish Prose Literature

This article focuses on the representations of literary minds in early examples of Finnish language prose. We use the speech category approach to divide the representations into three types: psychonarration, direct discourse, and free indirect discourse. Our method is linguistically and narratologically oriented, which provides a novel approach to the study of the early Finnish prose literature. The results demonstrate that fictional minds have been represented with diverse techniques since the beginning of Finnish prose, and these techniques have varying narrative functions from creating emotional effects to building suspense. Even though consciousness representation is not frequent in the early examples of Finnish prose, these representations offer valuable insights into the narrative dynamics of the works studied in this article.

Keywords: *literary history, early Finnish prose, consciousness representation, FID, psychonarration, narratology, fictional minds*

Laura Karttunen

The Instrumentality of Literature and Literary Studies. Dewey's Philosophy as a Framework for Applied Literary Studies

This article makes a case for the instrumentality of literature by drawing on the philosophy of John Dewey. It seeks to justify instrumental practices such as teaching literature to medical students. The notion that literature is an end itself and should not be used as means to other ends is deeply ingrained in literary studies. It is based on a dualistic view of means and ends that tends to coincide with dualisms such as body/mind and culture/vocation. Dewey argued for continuity instead of separation because he thought these dualisms reflected and contributed to the segregation of social groups. Hence his discussion of activities that are intrinsically worthwhile does not take the means/end dichotomy as a starting point. Instead of intrinsic or inherent value he speaks of appreciation that can also characterize activities that are instrumental to another end. As an example, the article discusses a Literature and Medicine course that aims to enhance the students' cognitive empathy. The article criticizes the abstract nature of the current Finnish debate about the instrumentality of literature and argues that it is only in the context of a particular practice that one can evaluate claims about the value of literature, such as empathy. This involves considering whether it would constitute a good aim. A good aim helps one to assess the possibilities inhering in the present situation and to direct activities. Claims about the value or utility of literature could therefore be construed as suggestions as to how we should analyze texts and what kinds of things we should pay attention to when teaching literature. There are new practices of teaching literature that can be characterized as instrumental. It is imperative that we consider how these practices stand to shape the field of literary studies.

Keywords: *instrumentality, liberal education, teaching literature, narrative medicine, John Dewey*

Tule jäseneksi Kirjallisuudentutkijain Seuraan!

Jäsenenä saat seuran julkaiseman *Avain*-lehden neljästi vuodessa sekä oikeuden osallistua seuran järjestämiin seminaareihin ja muihin tilaisuuksiin.

Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti Avain

Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti *Avain* on tapa päästä sisään kirjallisuudentutkimuksen maailmaan. Se tarjoaa tieteellisten artikkelien, tutkimus- ja kirja-arviointien lisäksi erilaisia puheenvuoroja kotimaisesta ja ulkomaisesta kirjallisuudesta ja sen tutkimuksesta. Lisäksi se pyrkii herättämään keskustelua kirjallisuudentutkimukseen liittyvistä ajankohtaisista aiheista.

Avain jatkaa kirjallisuudentutkimuksen äänitorvena seuransa 90 vuoden kokemuksella.

Neljästi vuodessa ilmestyvä *Avain* on Kirjallisuudentutkijain Seuran lehti, jonka paperisen version saa seuran jäsenetuna. Jäseneksi voi liittyä täyttämällä osoitteesta <https://www.kirjallisuudentutkimus.fi/liity-jaseneksi/> löytyvän jäsentietolomakkeen sekä maksamalla jäsenmaksun Seuran tilille FI90 8000 1201 4734 45. Jäsenmaksu on 48€ (viitenumero 1009) tai 27€ opiskelijoille, työttömille, eläkeläisille ja apurahatutkijoille (viitenumero 2008). Avaimen irtonumeroita voi ostaa sihteeriltä 15 € kappalehintaan.

Ilmoittamalla sähköpostiosoitteesi seuran sihteerille (sihteeriksi.kts@gmail.com) pääset mukaan myös seuran postilistalle, jolla tiedotetaan alaan liittyvistä tapahtumista. Listaa käytetään myös tiedonhankintaan, sekä keskusteluun kirjallisuutta ja kirjallisuudentutkimusta koskevista ajankohtaisista aiheista.

Lisätietoja seurasta: <https://www.kirjallisuudentutkimus.fi/>